

JAKUCS LÁSZLÓ A FELFEDEZŐ

DÉNES GYÖRGY

1132. Budapest, Borbély u. 5. II/4.

A felfedezők kivételes emberek.

Felfedező volt az az emberösünk, aki elsőként ismerte föl a tűzgyújtás módját.

Felfedező volt Kolumbusz Kristóf, aki egy merőben új feltevés alapján, miszerint a Föld gömbölyű, egy új, rövidebb tengeri utat kísérelt meg fölkatatni Európából nyugat felé hajózva Kelet-Indiába. Ezzel olyan kockázatot vállalt, amelyre előtte senki sem vállalkozott, és kemény küzdelem árán fölfedezte az Újvilágot.

Felfedező volt a magyar Teleki Sámuel is, aki tudatosan és tervszerűen, minden lehetőséget átgondolva, mindenre fölkészülve, kockázatot és életveszélyt is vállalva vágott neki kis csapatával a Nílus forrásvidéke európai ember számára ismeretlen világának feltárására. És fölfedezők voltak Vámbéry Ármin, Stein Aurél és Almássy László is, akik ezer veszélyt vállalva, céltudatosan derítettek föl a tudomány számára addig ismeretlen tájakat.

Felfedezők voltak mindazok, akik új utakat keresve, kutatva korábban ismeretlen helyeket fedeztek fel Földünk felszínén, vagy felszíne alatt, a barlangok mélyén, és azok is, akik addig ismeretlen égitesteket felettünk az űrben.

Felfedezők voltak azok a régészek és történészek, akik tudatos kutatómunkával feltárták Trója meg Mükéné romjait, a fáraók sírjait, vagy az Újvilágban a maja és az inka kultúra emlékeit.

Felfedezők voltak azok a nyelvész kutatók is, akik szorgos gyűjtőmunkával, távoli vidékek bejárásával, rengeteg munka és kockázat árán felderítették a magyar nyelv eredetének és kialakulásának titkait.

Felfedezők voltak azok, akik új eszközöket és műszereket konstruáltak a világ és titkainak megismerésére, meg azok az orvosok és biológusok, akik felkutatták egyes betegségek addig ismeretlen kórokozóit, és azok a kutatók is, akik felfedezték a betegségek ellenszereit, leküzdésüknek vagy megelőzésüknek módját.

Felfedező volt Püthagorasz, Bolyai János és Einstein meg Neumann János is, akik a maguk tudományterületén új összefüggéseket ismertek fel, új utakat nyitottak. És sorolhatnám vég nélkül a nagy felfedezőket.

De vajon felfedező-e az, aki eltűnt birkáját, vagy kutyáját keresve, vagy favágás, gombagyűjtés közben bukkan az erdőben egy addig ismeretlen üregre? Az ilyen emberről legfőljebb azt mondhatjuk, hogy talált valamit, de igazi fölfedezőnek aligha tekinthetjük.

Az igazi felfedezők tudatosan törekszenek az ismeretlen megkutatására, addig megoldatlan probléma megoldására. Új utakat keresnek, új eljárásokat, új módszereket dolgoznak ki világunk különböző titkainak megfejtésére, kockázatot és áldozatot is vállalva küzdenek céljuk eléréseért, az addig ismeretlen megismeréséért.

Az embernek talán legősibb ösztöne az ismeretlen megismerésére irányuló törekvés. Van aki ezért az áldozatot, a kockázatot is vállalja, aki harcolni is képes érte. És van, aki ebben a szívós harcban, kitartó küzdelemben, lépésről-lépésre haladva a megismerésben, végül győzni is képes, akinek sikerül megismerni, felfedezni valamit, valamely összefüggést, amely eddig ismeretlen volt.

Jakucs László ezek közé a különös emberek közé tartozott. Ő igazi tudós fölfedező volt.

Barlangi fölfedezései közismertek. A Sátorkőpusztai-barlang nyílásán 1946-ban céltudatosan mászott le a sötétlő üreg ismeretlen mélyére és elsőként hatolt be a barlang belső, emberszem soha nem látta, kristályoktól csillogó termeibe. Híressé a Béke-barlang 1952. évi felfedezése tette. 1953-ban feltárta a Pénz-pataki-víznyelőbarlangot. Közismertek eredményes baradlai kutatásai is, köztük az Alsó-barlangba való bejutása, és még sok más barlang és barlangszakasz felfedezése a Bükkben és az Aggteleki-karsztvidéken. Nevezetes sikere a világ második legnagyobb barlangrendszereiben, az ukrainai Optimista-barlangban tanítványaival egy jelentős újabb barlangszakasz, a Szegedi-barlang feltárása 1974-ben.

Barlangi felfedezései közül a Béke-barlang feltárását emelem ki. Vízfestésekkel kimutatta, kiszámította, hogy a Baradla-barlang közelében egy másik, nagy, addig ismeretlen barlang is húzódik. Föltárására 1952 nyarán kutatóexpedíciót szervezett, és sikerült fölfedezniük a csodálatos cseppkőképződményekben gazdag, páratlan szépségű Béke-barlangot. De nem a barlang nagysága vagy szépsége miatt különös jelentőségű ez a fölfedezés, hanem mert a barlangok föltárásának, fölfedezésének addig nálunk ismeretlen, új módszerét alkalmazta. Első ízben történt meg, hogy egy kutató tudományos megfontolások és számítások alapján, tervszerűen vágott neki egy

soha, senki által nem látott, ismeretlen barlang feltárásának, és ezt siker is koronázta. Ez volt a Béke-barlang feltárásában az új és nagyszerű, ezért volt az igazi felfedezés.

Jakucs új munkamódszerét illetően hadd idézzem föl azt a kutatómunkát, amelynek nemcsak tanúja, de egy szakaszán részese is lehettem, a faggyúfáklyás expedíciót. Nevéből ítélve azt hihetnék egyesek, hogy az valami romantikus játék lehetett, pedig az egy soklépcsős kutatómunka nyomán leszűrt új felismerés, komoly felfedezés kontrollja, eredményes bizonyítása volt.

Ezt megelőzte Jakucs részéről a Baradla alapos karsztmorfológiai kutatása, árvizeinek megismerése, az előző barlangkutatók és régészek által felvetett problémák, kételyek, ellentmondások kritikus tanulmányozása, amely őt a problémák megoldására ösztönözte.

Engedjék meg, hogy itt most az évek során egymást követő lépésekre, kutatásokra és kérdőjelekre csupán fősorolásszerűen utaljak, föltételezve azt, hogy tisztelt hallgatóim ismerik a Baradlát és annak kutatástörténetét is.

Vass Imre 1825-ben a Baradla Vaskapun túli szakaszának első bejárásakor emberi lábnyomokat és csúszásnyomokat figyelt meg az Óriások termi víznyelő fölötti agyagfalon és lábnyomokat meg ősi cserépedény töredékeket az Óriások termében a Ganymedes kútja mellett. Vértes László ősrégész ebből arra következtetett, hogy azon a részen is kellett az őskorban barlangbejáratnak lenni, amely azóta elzáródott, eltömődött Ezt azután többen is keresték. Révész Lajosék 1949-ben föltárták az Óriások terme fölött a Meseországot, ahol a bolygatatlan agyagfelszínen egy rókacontvázat találtak. Jakucs 1953-ban a Meseországból, egy agyagszifon átásával bejutott az általa elkeresztelt Karácsony-terembe. Annak végén kürtő nyúlik a magasba, amelyet följebb hordalék zárt el. Ez lehetett talán az egykori bejárat, ahol az őskor embere meg a róka is bejutott a barlangba? Hiszen az akkori hivatalos álláspont szerint a bükki vagy a hallstatti kultúra embere megfelelő világítóeszköz híján – akkor úgy vélték, hogy csak mécsese lehetett – az aggteleki bejáratától nem juthatott el idáig a barlangon át. Ezt a feltevést Jakucs is elfogadta — egy ideig.

Vass Imre megfigyeléséhez Révész, majd Jakucs kutatása egy-egy újabb adatot szolgáltatott, de az adatok mozaikszemei valahogy nem illettek össze. Az ellentmondásra akkor figyelt fel Jakucs, amikor rádöbbedt, hogy a Meseországban talált rókacontváza jóval fiatalabb agyagszinten hevert, mint amelyeket ő átásott a Karácsony-terem és az elzáródott kürtő felé. A kürtőtől a Meseországba vezető út elzáródása tehát évezredekkel korábban követke-

zett be, mint annak az agyagrétegnek a keletkezése, amelynek tetején a róka-csontváz feküdt. Eszerint a róka semmiképp sem juthatott be a Meseországba a kürtő felől. És az ellentmondások a további kutatási eredmények nyomán csak szaporodtak.

Utóbb az Arany-utca oldalág bontása során az agyagüledék rétegei alatt ősi tűzhely szénmaradványait tárta fel Putz Gizi, Jakucs akkori munkatársa (aki szintén az elmúlt év végén hunyt el). Vértes László ősrégész szerint úgy látszik ott, az Arany utcánál is kellett lenni a barlangba egy bejáratnak az őskorban. Ezek szerint két, azóta eltömődött bejárata is lett volna valaha a Baradlának? Az újabb eredmény újabb kérdőjelet vetett fel, az újabb mozaikkocka pedig sehogyan sem illett bele a képbe.

Ezután történt, hogy Jakucs a Szultán pamlaga nevű képződmény mögött magasodó Olümposzra fölmászva az a fölött emelkedő meredek falban féltalnyi belépési mélyedéseket vett észre, mintha ember vájta lépcsőfokok lennének. Itt a magasba fölkapaszkodva odafönn két barlangteremre bukkant, melyeken át kis vízerecske csordogált. Utóbb innen, a Kupolateremből vett agyagmintában a budapesti egyetem Földtani Tanszékén őskori cserépdarabkát találtak. Jakucs munkatársaival alaposan átkutatta a Szultán pamlaga fölött megismert termeket, ahonnan valóban nagyszámú hallstatti, tehát kora vaskori edénytöredék került elő, de még tatárjárás kori is akadt. A vízerecske partján pedig őskori tűzhely nyomaira bukkantak, valamint egy gyanta- vagy faggyúfáklya csonkjára is. Vértes ezúttal is azt tanácsolta Jakucsnak, nézzen csak körül alaposan a Szultán pamlagánál, meg kell találni ott is egy régi eltömődött bejáratot. Tehát három eltömődött őskori bejárata is lett volna a barlangnak? Újabb leletek sora, újabb kérdőjelek, újabb mozaikkockák, de a kép így egyre kevésbé akar összeállni.

Jakucs fejében közben kialakult egy új felismerés, egy új kép, amelyben már valamennyi kutatási eredmény, valamennyi mozaikkocka összeillett. Eszerint a korai vaskor, a hallstatti kultúra embere ismerhette és ismerte is a Baradla Vaskapun túli szakaszait, hiszen képes volt gyanta- és faggyúfáklyákat készíteni, melyeknek fényénél már végig be tudta járni a Baradlát az aggteleki bejáratától kezdve az Óriások terméig. Ennek nyomai azonban csak olyan helyeken maradtak meg máig, ahová a nagyobb barlangi árvizek sem nyomultak fel, mint az Óriások termi Ganymédesz kútjánál vagy a Szultán pamlaga feletti termekben. Nem volt tehát a Baradlának régen sem több természetes bejárata mint ma. A korai vaskor embere is az aggteleki bejáraton át jutott be a barlangba, azon végig az Óriások termébe és kapaszkodott föl a Szultán pamlaga fölötti Kupolaterembe (amely utóbbi ideális búvóhelye volt azután a tatárjárás idején is az akkori falu menedéket

kereső lakosságának). Az aggteleki bejáraton át juthatott el a Meseországba az a róka is, amely éppen azért pusztult el, mert nem talált ott kijáratot a barlangból.

Lépésről-lépésre, a szemünk láttára szaporodtak Jakucs kutatásai nyomán az újabb eredmények apró mozaikkockái, míg végül briliáns logikával összeállt a kép, amellyel Jakucs nemcsak a barlang kutatástörténetébe írt újabb fejezetet, de a kora vaskori ember világító eszközeiről és azok birtokában a barlangok távoli részei megismerésének lehetőségéről tárt fel olyan új ismereteket, amelyek nemcsak a Baradlára érvényesek, hanem a nagy barlangokra világszerte általában. Ennek a sorozatos kutatásokon nyugvó, az újabb és újabb leletanyagok nyújtotta információk összefüggéseit felismerő, új szemléletű történelmi képnek a kialakítása más jellegű, de nem kisebb teljesítmény volt, mint a Béke-barlang fölfedezése.

Jakucsnak ezt a felismerését aztán megerősítették a Matyó-rojttal szemben emelkedő agyagdombocskán feltárt leletei és az Óriások termében Putz Gizi által felkutatott újabb őskori cserépedény darabok is.

De nem elég a logikus gondolatmenet, és talán a leletek sem győznek meg mindenkit, ezért Jakucs úgy érezte, hogy be is kell bizonyítania, hogy mindez valóban lehetséges volt, így került sor 1959-ben a közismert róka-kísérletre, majd 1960-ban a fagyúfáklyás expedícióra, melynek magam is résztvevője voltam. Ez a bizonyítási mód egyébként engem Thor Heyerdahl Kon-Tiki expedíciójára emlékeztetett. Az eredmény: vitathatatlanul megdőlt egy régi, szilárdnak vélt feltevés. A Baradlát fáklyaival valóban végigjárhatta az őskor embere. Jakucs nemcsak és nem elsősorban új barlangtermeket és fontos régészeti leleteket fedezett fel, hanem az összefüggéseket felismerve fényt derített a kora vaskori ember és a barlangok kapcsolataira is. És ez nem a Baradlához kötött, hanem általános érvényű felfedezés! Mi kellett ehhez? Új utakat kereső, új módszereket kidolgozó, logikusan gondolkodó, szellemes megoldásokat találó, ötletgazdag és lelkesedni tudó, fáradhatatlan és a harcot soha fel nem adó ember.

Az új utak kitaposása közben néha egy időre utat is téveszthet az ember. Ez az útkeresés velejárója. De a szívós továbbkutatás mindig segít megtalálni a helyes utat. Ha útkeresés közben Jakucs néha tévedett is, érvei mindig vitára készítették, ami őt is hozzásegítette a helyes útirány megtalálásához, és vitapartnerét is újabb felismerésekhez vezette. Jakucs Lászlóval vitatkozni is érdemes volt.

Végezetül hadd idézzem őt magát, hallgassátok, hogyan vélekedett ő a kutatómunkáról és a felfedezésről:

„A megismerés, a felfedezés vágya az ember egyik legősibb ösztöne... A kielégíthetlenné fokozódó megismerési vágy egy idő után végzetes elkötelezettséggé halmozódik bennünk... Fényt lobbantani egy évmilliók óta sötét, senki által nem látott világba: ez maga a csoda ... olyan öröm, amelyet más módon az ember nem tud megszerezni. Elsőként belépni egy idegen birodalomba, ahol sohasem járt hozzánk hasonló élőlény, és ahol nem tudni előre, mi vár ránk a következő pillanatban ... ez a legcsodálatosabb élmény... Ez semmi mással nem pótolható, tiszta gyönyörűség! ... A megélt felfedezés pedig a küzdelemre és győzelemre teremtődött ember életének kétségtelenül a legnagyobb jutalma.”

Nos, a küzdelemre és győzelemre teremtődött ember életének legnagyobb jutalmát, a felfedezés semmivel sem összehasonlítható örömét, gyönyörűségét Jakucs László sokszorosán megélte. Nemcsak családjában, de szíve-lelke szerinti munkásságában is boldogságot talált Teljes életet élt. Tisztelettel és megbecsüléssel gondolunk rá, a melegszívű emberre, barátira, a kiemelkedő tudósra és eredményeire, fölfedezéseire.

Ő – sajnos – már nincs közöttünk. Pedig szívesen vitatkoznék vele még jó ideig, hiszen megoldatlan probléma, fölfedezni való maradt bőségesen még a következő generáció számára is. Vágjatok hát neki bátran fiatal kutatótársaim, barátaim, kövessétek Jakucs László példáját. Szívósan és ésszel kutassatok, küzdjétek, hogy megélhessétek ti is a legcsodálatosabb élményt, a küzdelemre és győzelemre teremtődött ember életének legnagyobb jutalmát, a fölfedezés semmi mással nem pótolható gyönyörűségét. Úgy érzem ez Jakucs László üzenete a számotokra, melynek megvalósításához jó szerencsét és sok sikert kívánok!